

# Det bibliska ämbetet

Föredrag vid pastoralkonferens i Bengtsfors 2017-04-01  
av Sten Rydh 2017-03-15

Soli Deo Gloria

## Innehåll:

Ämbetsläran - en översikt	1
A. Ämbetet ”uppifrån och ner” - prästen är Guds tjänare	3
B. Ämbetet ”nerifrån och upp” delegerat från det allmänna prästadömet	6
C. Teologiska riktningar	8
Reformationen.	8
Konkordiebokens tid	9
Ortodoxin	9
Pietismen	9
1800-talet	10
1900-talet	13
D. Tom Hardts ämbetslära	14
20 teser om ämbetet	16
E. Ämbetsläran i tabellform	18

## Ämbetsläran - en översikt

*Men åt var och en av oss gavs nåden, alltefter den gåva som Kristus mätte ut. Därför heter det: Han steg upp i höjden, han tog fångar och gav människorna gåvor (Ef. 4:7f).*

*Och han gav några till apostlar, andra till profeter, andra till evangelister och andra till herdar och lärare (Ef. 4:11).  
// και αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους.*

*Men ni är ett utvalt släkte, ett kungligt prästerskap, ett heligt folk, ett Guds eget folk för att förkunna hans härliga gärningar, han som har kallat er från mörkret till sitt underbara ljus. (1 Petr. 2:9).*

Skriften lär både att ämbetet är instiftat av Gud ”uppifrån och ned” som en Guds gåva till församlingen/kyrkan men också att alla kristna är präster i det allmänna prästämbetet och att det särskilda ämbetet därifrån är delegerat ”nerifrån och upp”.

Prästen är både Guds och kyrkans tjänare. Båda dessa sidor av ämbetet måste läras tydligt och klart, liksom Luther gjorde. Han är kyrkans främste lärare efter apostlarna och för en rätt teologisk uppfattning om ämbetet är det särskilt viktigt att studera hans läro- och stridsskrifter, vilka den lutherska bekännelsen åberopar sig på.

I slutet av skriften om koncilierna talar Luther om kyrkans kännetecken och lyfter då också fram ämbetet. Detta är den mogna Luthers sammanfattning av sin ämbetslära:

*För det femte igenkänner man den kristna kyrkan till det yttre på att kyrkan viger eller kallar tjänare och har ämbeten, som skall förvaltas. Det måste finnas biskopar, präster och predikanter, som allmänt och enskilt ger, förvaltar och utöver de ovannämnda fyra styckena eller klenoderna (Ordet, dopet, nattvarden och nycklarna; min anm.) på kyrkans vägnar och i dess namn, eller egentligen enligt Kristi instiftelse, som S:t Paulus slår fast i Ef. 4:8: "Dedit dona hominibus..." (Han gav människorna gåvor). Hans gåvor var att somliga skulle bli apostlar, somliga profeter, somliga evangelister, somliga lärare och styresmän osv.*

*Hopen kan inte göra detta, utan måste anförtra eller ha dem anförtrödda en person. Vad skulle annars hända om var och en ville tala och förvalta, och ingen ville vika för den andre? Det måste anförtröas en person, och bara han skall tillåtas predika, döpa, ge absolution och förvalta sakramentet. De andra skall nöja sig med och vilja detta. Där du ser detta, så var viss om att där finns Guds folk, det heliga, kristna folket.*

*Det är dock sant att den helige Ande i detta stycke uteslutit kvinnor, barn och odugliga människor, och väljer bara dugliga män för detta (utom i nödfall), som man läser här och där i S:t Paulus' epistlar, att en biskop skall vara from, förstå att undervisa och att han skall vara en enda kvinnas man – och i 1 Kor. 14:34 säger han: "Kvinnan skall tiga i församlingen." Summa: Det måste vara en kompetent och utvald man. ...*

*Om nu apostlarna, evangelisterna och profeterna inte längre lever, måste andra ha ersatt dem och skall komma att ersätta dem till tidens slut, ty kyrkan skall bestå till världens ände (Matt. 28:20). Därför måste det finnas apostlar, evangelister och profeter, oberoende av vad de kallas, för att befördra Guds Ord och verk. (Om koncilierna och kyrkan, Vasa 1994 s. 172f).*

Den store lutherske teologen Franz Pieper skriver: Alla kristna, d.v.s. de människor, som kommit till tro på Kristus, äger det andliga prästadömet och därmed kallelsen att förkunna evangelium. Aposteln tilltalar i 1 Petr. 2:9 inte de äldste eller biskoparna utan alla kristna. Det andliga prästadömet är visserligen en förutsättning för predikoämbetet, såtillvida att det är Guds vilja och ordning, att de äldste eller biskoparna tas ur de troendes eller de andliga prästernas skara och inte ur de otrognas. Detta framgår tydligt av förteckningen över de egenskaper, som en äldste eller biskop skall ha. ... Dock skiljer Skriften strängt mellan det andliga prästadömet och det offentliga predikoämbetet. Detta framgår tydligt av att den vid sidan om den undervisningsskicklighet, som varje kristen äger (Joh. 6:45, 7:38, 1 Kor. 2:15, 16, 1 Joh. 2:17), kräver en särskild undervisningsskicklighet, och av att den vid sidan om den kallelse att förkunna Ordet, som det andliga prästadömet har (1 Petr. 2:9, Kol. 3:16, Jes. 40:9), kräver en särskild kallelse. Skriften varnar: "Förhasta dig icke med handpåläggning" (1 Tim. 5:22) och befäller, att de äldste eller biskoparna skall utväljas enligt de egenskaper, som den särskilt uppräknar som nödvändiga för utövandet av prästämbetet (1 Tim. 3:1-7, Tit. 1:6-12). Luther: "Hurudana de biskopar och herdar, som man skall välja, skall vara, lär Paulus tillräckligt i Tit. 1:5ff och 1 Tim. 3:2ff." (jfr WA 12, 193f.). (Pieper-Mueller, Kristen dogmatik, Uppsala 1985, s. 658f).

Man kan se att pietistiskt influerade teologer för det mesta enbart tar upp delegationen från det allmänna prästadömet (även inom wisconsin) medan företrädare för den romantiska kyrkosynen enbart motiverar ämbetet uppifrån. Tydligt är att Luther *mot Rom* betonar delegationen från det allmänna prästämbetet för att visa att varje kristen verkligen har del i detta och att den romerska synen gör prästerna felaktigt till ett högre andligt stånd än vanliga kristna. Men *mot svärmarna* betonar Luther mycket starkt motiveringen uppifrån och ner. Endast de som har Guds kallelse uppifrån i det särskilda ämbetet är ämbetsbärare. De kallas genom kyrkan, men de är först och främst Guds Ords tjänare och församlingen har ingen rätt att behandla dem som anställda, som kan avskedas när som helst när deras förkunnelse blir obekvä. Luther tog starkt avstånd från församlingar som med orätt avskedade sin präst och ville inte ha med dem att göra. Luther betonade dock alltid alla kristnas rätt att i nödfall döpa och avlösa samt döma över all lära. Ogudaktiga och falska präster skall församlingen avsätta på Guds uppdrag. De har också rätt att kalla egna präster när biskoparna eller kyrkoledningen har avfallit från sanningen.

## A. Ämbetet ”uppifrån och ner” - prästen är Guds tjänare

1. Ämbetet är instiftat av Gud, det är inte en mänsklig ordningsfråga. Paulus är Kristi tjänare, han har ämbetet från Gud: *”Paulus, Guds tjänare och Jesu Kristi apostel, sänd att föra Guds utvalda till tro och insikt om den sanning som hör till gudsfruktan” (Tit. 1:1).* Om biskopen Timoteus: *”När du lägger fram detta för bröderna är du en god Kristi Jesu tjänare som hämtar näring ur trons och den goda lärans ord” (1 Tim. 4:6).* Endast män kan kallas till ämbetet, och de måste ha de kvalifikationer som Skriften tydligt lär (1-2 Tim, Tit.).

Kvinnliga präster är förbjudna enligt apostelns tydliga ord: *”Liksom i alla de heligas församlingar ska kvinnorna vara tysta i era församlingar. De får inte tala utan ska underordna sig, som också lagen säger” (1 Kor. 14:34f).* *”Jag tillåter inte att en kvinna undervisar eller gör sig till herre över mannen, utan hon ska vara i stillhet, eftersom Adam skapades först och sedan Eva” (1 Tim. 2:12f).* Jämför också ordet till biskopen i Tyatira: *”Men jag har en sak emot dig: att du tolererar kvinnan Isebel, hon som kallar sig profetissa och undervisar och förleder mina tjänare till att vara otrogna” (Upp. 2:20).*

2. Ämbetet i NT är en fortsättning på apostlaämbetet. Apostlarna kallades direkt av Kristus, medan deras efterträdare kallas indirekt genom kyrkan. Men även denna kallelse är Guds kallelse. Jesus sade till apostlarna: *”Frid vare med er! Som Fadern har sänt mig sänder jag er” (Joh. 20:21).* Paulus talade till prästerna i Efesus och sade till dem: *”Ge akt på er själva och hela den hjord där den helige Ande har satt er som ledare, till att vara herdar för Guds församling” (Apg. 20:28).<sup>1</sup>*

3. Ämbetet är en gåva från Gud till kyrkan. Dess uppgift är att förkunna Guds ord rent och klart och förvalta sakramenten i enlighet med Kristi instiftelse. Kyrkans rätt att kalla herdar och lärare kan och får inte tas ifrån de kristna. *”Och han gav några till apostlar, andra till profeter, andra till evangelister och andra till herdar och lärare, för att utrusta de heliga till att fullgöra sin tjänst att bygga upp Kristi kropp” (Ef. 4:11f).*

4. Skriften lär att ämbetet skall upprättas på varje ort där kyrkan är. Vad ort eller stad närmare är anges ej. I en stad eller ett större område där kristna finns skall ämbetet upprättas. Skriften talar t.ex. om kyrkan i Jerusalem, kyrkan i Efesus, kyrkan i Korint. Paulus uppmanade Titus att göra det som ännu fattades, nämligen att insätta herdar och lärare i de församlingar som uppstått på Kreta (Tit. 1:5). Paulus återvände till de församlingar som uppstått genom hans förkunnelse och hjälpte dem att insätta präster: *”I varje församling utsåg de äldste åt dem, och efter bön och fasta överlämnade de dem åt Herren som de hade kommit till tro på” (Apg. 14:23).*

5. Det finns ett enda läroämbete, som har många benämningar, men vars innehavare vanligen kallas präster, profeter, biskopar, herdar och lärare. *”Och han gav några till apostlar, andra till profeter, andra till evangelister och andra till herdar och lärare” (Ef. 4:11f).* *”I församlingen i Antiokia fanns det profeter och lärare: (Barnabas, Simeon, Lucius, Manaen och Saulus)” (Apg. 13:1).* Paulus kallade till sig församlingens äldste (präster), och de kallas också *”ledare, till att vara herdar för Guds församling” (biskopar).*

Många har svårt att förstå och acceptera att det bara finns ett enda bibliskt läroämbete, när Bibeln nämner både biskopar (föreståndare), präster (äldste), herdar, lärare, profeter, evangelister m.m. Orsaken är framför allt, att Bibeln själv inte gör någon tydlig skillnad mellan dessa benämningar. Då kan inte heller vi göra en lära av att det skall finnas gudomligt givna skillnader mellan t.ex. biskopar och präster. *Samma personer kallas i Bibeln både biskopar och präster (Apg. 20, Tit. 1:5, 7).* Liksom apostlaämbetet var ett enda ämbete så utgör kyrkans nuvarande läroämbete den enda fortsättningen

<sup>1</sup> I min pågående brevväxling med Vagn Lyrstrand nämner han att ELS president Orwick i samtal inte ville godkänna prästämbetet som apostoliskt.

på apostlaämbetet. Så utgör Guds gåva till kyrkan ett enda bibliskt läroämbete, om vilket det bl.a. heter:

*(Paulus) kallade till sig församlingens äldste (präster). När de var framme hos honom sade han till dem: ... Ge akt på er själva och hela den hjord där den helige Ande har satt er som ledare (biskopar), till att vara herdar för Guds församling som han har köpt med sitt eget blod (Apg. 20:17, 28).*

*Alla är väl inte apostlar? Alla är väl inte profeter? Alla är väl inte lärare?(1 Kor. 12:29)*

*Om någon gärna vill ha en församlingsledares (biskops) tjänst, så önskar han sig en god uppgift (1 Tim. 3:1).*

*Jag lämnade dig på Kreta för att du skulle ordna det som återstod och i varje stad insätta äldste (präster) efter mina instruktioner ... Församlingsledaren (biskopen) ska som Guds förvaltare vara fläckfri. (Tit. 1:5).*

*Mina bröder, inte många av er bör bli lärare. Ni vet ju att vi ska få en strängare dom (Jak. 3:1).*

6. Indelningen i en hierarkisk kyrkoordning (olika grader i ämbetet och olika nivåer i kyrkans struktur) är alltså en fri sak. CA 7: ”Och för kyrkans sanna enhet är det nog att vara ense i fråga om evangelii lära och förvaltningen av sakramenten. Och det är icke nödvändigt, att nedärva människobud eller religiösa bruk eller yttre, av människor föreskrivna former för gudsdyrkan överallt äro lika.” Kyrkan kan t.ex. ha patriarker, påvar, biskopar, superintendenter, prostar, teologiska fakulteter med ansvar för ett större område som består av flera lokalförsamlingar, vilka i sin tur leds av kyrkoherdar, som under sig har kaplaner, diakoner m.fl. Detta sker jure humano och är en fri sak eftersom Skriften inte ger några befallningar om hur kyrkan skall ordnas. De lutherska var villiga att behålla den gamla kyrkliga ordningen om bara de katolska biskoparna hade accepterat den rätta läran och slutat att förfölja de evangeliska. Detta betonas starkt i Augustana och Apologin. I den lutherska kyrkan ville man även efter reformationen fortsätta med denna ordning, men kyrkan kan ordnas på många olika sätt. Luther vigde Amsdorff till biskop och redan på Luthers tid inrättades i regel de olika landskyrkorna under ledning av biskopar och teologisk fakultet med hjälp av furstarna (nödbiskopar). I en tid då staten är sekulariserad och kräver politiskt inflytande över kyrkan måste kyrkan stå helt fri från staten. När folkkyrkorna blivit infekterade med villolära måste därför konfessionella kyrkor upprättas. Om man då väljer en organisation med fristående församlingar som samverkar (typ Missouri- och Wisconsinssynoden) eller en mera traditionell kyrklig modell med biskopar, stift o.s.v. är en fri sak. Bibeln föreskriver int en viss typ av kyrklig organisation annat än att det ska finnas kyrkor och församlingar som upprättar ämbetet med ansvar för undervisning, sakrament, själavård och kyrkotukt.

7. Om en kyrka avfallit från Guds ord måste trogna kristna lämna den falska kyrkan och dess herdar och i stället kalla rättrogna präster. CA: *Men när de (biskoparna) lär eller föreskriver något, som strider mot evangeliet, då har församlingarna ett Guds bud, som förbjuder lydnad mot dem, Matt. 7: Tagen eder tillvara för falska profeter (Art. 28:23).*

8. Varje kristen är ägare och innehavare av nycklamakten. I nödfall kan därför varje kristen döpa, ge avlösning, uppträda mot falska lärare, avsätta dem och se till att ett rätt bibliskt ämbete upprättas.

9. Det är inte enbart den lokala församlingen exklusivt som har rätten att kalla präster. Nycklamakten tillkommer hela kyrkan på alla dess olika nivåer. Så kunde t.ex. Luther ensam bränna påvens bulla och därmed förklara hela den katolska kyrkan som villfarande. Så stod Elia ensam mot alla baalsprofeter. Men kyrkan har nycklamakten på alla nivåer. Så kunde också en större kyrkoorganisation, t.ex. Wittenbergs kyrka (Sachsen m.fl. områden) kalla teologer till det kristna universitetet och ge dem uppgiften att ha hand om den teologiska ledningen av hela kyrkan. Så kunde man också under reformationstiden och senare ta hjälp av de kristna furstarna som ”nödbiskopar”, d.v.s. kristna lekmän, som i kraft av sin ställning kunde hjälpa kyrkan med anordnandet av visitationer, utbildning och kallelse av präster, t.ex. när Bugenhagen hjälpte till att

reformera den danska kyrkan. Men det skedde inte över huvudet på de lokala församlingarna, vars rätt att välja och kalla präster alltid kvarstår. Men allt måste ske i enlighet med god ordning.

10. Endast de som är rätteligen kallade "rite vocatus" (CA 14) har rätt att inneha och utöva ämbetet offentligt. Detta är särskilt viktigt mot alla svärmare som menar, att en inre kallelse är nog. Kallelsen måste vara utfärdad i enlighet med den ordning som råder i den kallande kyrkan. När t.ex. Karlstadt började predika i Orlamünde åberopade han sig på den lokala församlingens rätt att kalla honom som sin kyrkoherde. Men den ordning som rådde var, att Orlamünde var ett s.k. prebende, där universitetet hade rätt att utse vikarie för den teologie professorn, till vars tjänst prebendet hörde. Luther blev mycket upprörd över att Karlstadt tog sig rätten att bryta mot denna kyrkliga ordning. Karlstadt borde hålla sig till sin kallelse att undervisa som professor vid universitetet och en annan skulle enligt gällande ordning kallas som hans vikarie. Man hade också kallat en sådan, men Karlstadt tog saken i egna händer, åkte till Orlamünde och övertalade församlingen där att kalla honom som präst där under åberopande av den kristna lokala församlingens rätt att kalla sin egen präst. Trots att Luther själv skrivit och lärt om kyrkans rätt att själv kalla lärare, t.ex. brevet till Prag, visar Luther att det är fel när svärmare missbrukar denna lära och använder den mot den ordning som råder i kyrkan.

Luther protesterade också häftigt när en församling tog sig rätten att avsätta en präst utan klara bibliska skäl, vilket t.ex. skedde i Zwickau. Församlingens representanter (rådet m. fl.) var missnöjda med prästens skarpa förkunnelse mot synden och lät då avsätta honom och kalla en ny präst. Men man rådgjorde inte med stadens kyrkoherde. En liknande praxis (s.k. "hire and fire") förekommer tyvärr även idag inom flera lutherska kyrkor, även bland sådana som kallar sig bekännelsestroga. Inom den gamla missourisynoden hade man redan på 1800-talet liknande problem med församlingar som kallade präster med tidsbegränsning för att sedan lättare kunna göra sig av med dem om de inte skötte sig som församlingen ville. CFW Walther skrev skarpt mot denna obibliska praxis. Prästen skall först provas och sedan kallas och ordineras. När detta har skett är prästen rätteligen kallad (rite vocatus), och så länge han förkunnar Guds Ord rent och klart (och inte heller lever i uppenbar synd, vilken han försvarar) är församlingen skyldig att rätta sig efter prästens undervisning. Det är Gud som kallar till ämbetet, och det är därför endast Gud som har rätt att skilja någon från ämbetet. Ett sådant skiljande kan alltså endast ske efter en mycket noggrann prövning utifrån Guds Ord, och en församling får i sådan fall inte handla självsvåldigt, utan bör om möjligt ta goda råd av hela kyrkan (t.ex. borde man i Zwickau ha vänt sig till kyrkoherden och även lyssnat på Luthers och Wittenbergs åsikt. Men man hade bråttom och handlade mot Luthers varningar. Luther vägrade sedan att ha med den församlingen att göra och varnade efterträdaren för att gå in i ett ämbete, där man felaktigt hade avsatt företrädaren).

11. Kallelsen till ämbetet innehåller flera moment, som kan utformas olika. Avgörande är att eftersom kyrkan innehar nycklamakten och har fått ämbetet som gåva, har också kyrkan självklart rätten att också tillsätta ämbetsbärare.

De vanliga momenten i kallelsen är: Teologisk utbildning av blivande präster, utväljande av en lämplig prästkandidat, församlingens val där övriga präster spelar en ledande roll, prästexamen, kallelsebrev, ordination med handpåläggning och bön då i regel också präster från grannförsamlingar medverkar. Detta sker enligt apostolisk sed och fornkyrklig tradition och i Wittenberg infördes denna ordning omkring 1535. Innan dess mottog man katolska präster och teologer som präster när de gick över till den evangeliska läran. Man kunde också kalla präster utan ordination eftersom det inte finns någon biblisk befallning om detta. Men när väl ordningen med alla dess moment var införd Sachsen såg man noga till att ingen annan fick utöva prästämbetet än de som var rite vocatus enligt denna ordning. Den ordinerade prästen fick också svära prästeden och lova att förkunna i enlighet med Guds ord och den lutherska bekännelsen, eftersom denna överensstämmer med Bibelns lära.

## B. Ämbetet ”nerifrån och upp” delegerat från det allmänna prästadömet.

12. Mot Rom betonas starkt att prästämbetet inte är ett offerprästämbetet i likhet med det levitiska. Endast Kristus är den store offerprästen, och på honom syftade GT:s förebilder. Rom menade att prästerna genom den biskopliga ordinationen fick en charachter indelebilis som skilde dem från alla andra kristna. De utgjorde ett högre stånd med makt att särskilt i nattvarden bära fram mässoffret till Gud. Denna lära finns i princip kvar oförändrad inom Rom. Mot detta protesterade Luther skarpt. Han betonade att Skriften lär att alla kristna, män och kvinnor, unga och gamla är konungar och präster (1 Petr. 2:9). Prästerna är därför inte ett ifrån övriga kristna skilt stånd. Alla kristna är smorda präster, och de skall dagligen offra sig själva, ”frambära sina kroppar som ett levande offer” (1 Petr. 2:5).

13. Som präster i det allmänna prästadömet är de kristna ägare av nycklamakten. De skall förkunna Guds ord och förvalta sakramenten. Men enligt Guds ordning skall det inte ske så att alla gör detta offentligt. De kristna skall därför delegera sitt av Gud givna uppdrag till några präster, som kallas av kyrkan och som offentligt skall utöva det ämbete som ägs av varje kristen. Kyrkan är Kristi brud, som av sin brudgum fått uppgiften att förvalta alla kyrkans skatter. Detta uppdrag tillkommer kyrkan som helhet och var och en av kyrkans lemman. *”Allt hör ju eder till; det må vara Paulus eller Apollos eller Cefas eller hela världen, det må vara liv eller död, vad som nu är, eller vad som skall komma, alltsammans hör eder till”* (1 Kor. 3:21f). Vi skall här lägga märke till att när de kristna delegerar ämbetet behåller de det samtidigt. Därför kan inte de offentliga förkunnarna hävda att de har rätt att över lekmännens huvud bestämma olika saker i kyrkan. De är församlingens tjänare.

Å andra sidan får inte församlingarna uppträda som herrar över prästerna och behandla dem som anställda, som man kan göra sig av med när man vill. Över både präst och församling står ju Kristus, som alla skall följa. Den bibliska ordningen är då, att det är prästerna som förvaltar ord och sakrament. Så länge de gör detta troget skall lekmännen lyda och rätta sig efter prästernas undervisning och själavård. Men om prästerna missbrukar sin ställning i lära eller liv och inte ångrar sig, skall församlingen bruka sin rätt och plikt att avsätta dem. Paulus skriver:

*Alltså ska man se oss som Kristi tjänare och förvaltare av Guds hemligheter. Av en förvaltare krävs att han visar sig pålitlig. Men mig gör det inget om ni eller någon mänsklig domstol dömer mig. Nej, jag dömer inte ens mig själv. Jag har inget på mitt samvete, men det betyder inte att jag är frikänd. Det är Herren som dömer mig. Fäll därför ingen dom i förtid, innan Herren kommer. (1 Kor. 4:1-4).*

14. Det som skiljer kyrkans kallade tjänare från lekmännen är enbart den offentliga tjänsten, ämbetet, men inte att prästerna skulle vara ett särskilt utvalt stånd till skillnad från lekmännen. När prästen i ämbetet predikar, undervisar, döper, avlöser, konsekreter och delar ut nattvarden och allt annat som hör till det offentliga ämbetet, så är det varje kristen som gör detta genom sin präst.

15. Skriften säger klart att inte alla skall vara herdar och lärare: *”Icke äro väl alla apostlar? Icke äro väl alla profeter? Icke äro väl alla lärare?”* (1 Kor. 12:29). Därför skiljer vi i fråga om det offentliga ämbetet mellan präster och lekmän. Prästerna är kallade till det särskilda ämbetet, men inte lekmännen. Här gäller CA 14 om ”rite vocatus”. Det är därför felaktigt om man utifrån det allmänna prästadömet hävdar att lekmännen också har rätt att offentligt predika, förvalta nattvarden, uppträda som lärare i församlingen.

16. Men det är också felaktigt om man utifrån det särskilda ämbetet hävdar att det endast är prästerna som är ägare av nycklamakten. Prästen förvaltar endast det som ägs av alla kristna, och han gör det på både Guds och kyrkans kallelse och uppdrag.

17. I nödfall har varje kristen rätt att också utöva sin av Gud givna rättighet. Varje kristen har rätt att då döpa och meddela avlösning. I fråga om nattvarden kan inte nödfall förekomma då en kristen får lov att vara utan nattvarden tills det blir möjligt att motta den av en kallad tjänare. Luther

avvisar skarpt tanken på att de kristna (lekmännen) själva skulle fira nattvarden i hemmen utan präst.

18. I den privata sfären skall varje kristen utöva det allmänna prästämbetet. Det sker till exempel i det privata bibelstudiet och bönen, genom föräldrarnas undervisning av barnen, i husandakten, när en kristen vittnar om sin tro för utomstående. Men lekmännen skall vara mycket noga med att inte gå in i det särskilda ämbetets uppgifter annat än i nödfall. Pietismen upphävde denna gräns genom sina konventiklar, vilka ofta skedde i strid mot den kyrkliga ordningen utan närvaro av präst. Så uppstod splittring och förvirring. Luther skriver skarpt mot alla "smygare och vinkelpredikanter".

19. Kristna lekmän har också uppgiften att understödja ämbetet i olika hjälpfunktioner. De kan vara skollärare, kyrkvårdar, kyrkvaktmästare, kyrkomusiker, lekmannaäldste, medlemmar av kyrkoråd och kyrkostämma, diakoner och diakonissor, teologie studerande m.m.. Men när de utför dessa funktioner är de inte präster utan lekmän. Men ofta är det givetvis så att även dessa funktioner utövas av präster. Det teologiska ämbetet att vara lärare för blivande präster, ha ansvar för kyrkans högre undervisning, vederläggning av falsk lära, författande av teologiska skrifter m.m. är *inte* en hjälpfunktion, utan det är detsamma som ämbetet att vara lärare, doktor i kyrkan (Ef. 4:11). Bibeln anger inga tydliga gränser mellan olika ämbetsinnehavare, så det är en fri sak hur doktorsämbetet och andra ämbeten inom den offentliga undervisningen utformas. I regel har man skilt mellan doktorer som enbart undervisar i teologiska ämnen utan att förvalta sakramenten och församlingspräster (biskopar, kyrkoherdar). Men det är då enbart en skillnad i funktionerna, inte i själva ämbetet.

20. Den rättrogna kristna kyrkan tar ofta hjälp av världsliga vetenskaper och även av andra kyrkors skrifter och undervisning. Men detta måste då ske utanför kyrkogemenskapens ram. En kristen teolog studerar även falska skrifter noga för att kunna vederlägga dem, och han kan ha stor hjälp av andra kyrkors goda skrifter. Kyrkan kan t.ex. ta hjälp av språkvetare, rättsvetare, arkeologer o.s.v. för att få bättre kunskaper. Men den inomkyrkliga undervisningen måste alltid ledas av kyrkans egna teologer, kallade av Gud. All unionism och felaktig samverkan med heretiska kyrkor måste undvikas. Det är en huvuduppgift för varje präst att vaka över att den rätta läran upprätthålls och att ingen falsk kyrkogemenskap föreligger.

20. Inte bara prästerna utan alla kristna har uppgiften att döma över läran. Luther betonar detta starkt. Prästerna skall predika, men fåren skall bedöma läran och hålla sig till de herdar som förkunnar ordet rent och klart. Varje kristen har detta ansvar. "Men den som går in genom dörren, han är fårens herde. För honom öppnar dörrvaktaren, och fåren lyssna till hans röst, och han kallar sina får vid namn och för dem ut. Och när han har släppt ut alla sina får, går han framför dem, och fåren följa honom, ty de känna hans röst. Men en främmande följa de alls icke, utan fly bort ifrån honom, ty de känna icke de främmandes röst." (Joh. 10:2-5).

21. Eftersom läran är alla kristnas ansvar brukar också lekmän närvara vid lärosamtal. Men deras uppgift är då inte att undervisa, utan att lyssna och hålla sig informerade om vad som lärs.

22. Lekmän skall i de ordinarie gudstjänsterna inte utföra sådant som hör till prästens särskilda uppgift att förkunna ordet och förvalta sakramenten. Det gäller t.ex. textläsning, predikan, distribution av nattvarden. Praxis bör vara sådan att det klart framgår, att endast prästerna har uppgiften att offentligt förvalta ordet och sakramenten. Lekmännen har inte denna uppgift offentligt. Prästen kan dock ta hjälp av lekman att utföra vissa hjälpfunktioner, se nedan. Avgörande är att man i noga skiljer mellan allmänt och särskilt ämbete och inte försöker suddas ut dessa av Gud givna gränser.

23. Om prästen inte kan komma kan s.k. läsgudstjänst hållas, då en lekmän läser en av prästens godkänd predikan. Teologie studeranden kan också öva sig i att predika, men det måste då ske på prästens ansvar och med hans överinseende så att prästen ger råd och godkänner predikan innan den hålls.

24. I en missionsituation där präst inte finns kan lekmän undervisa och predika i det allmänna prästadömet, som t.ex. diakonerna Stefanus och Filippus gjorde. Akva och Priscilla är andra exempel på hur de inom hemmets sfär tog till sig Apollos och undervisade honom. Men dessa är då inte präster i det offentliga ämbetet, utan fortfarande lekmän.

### C. Teologiska riktningar

När det gäller läran om ämbetet finns det många olika riktningar. Jag skall här först teckna en allmän bild innan jag går in på ämbetsläran.

Teologer som inte längre tror på Bibelns inspiration och ofelbarhet brukar utforma sina egna ”teologier” av olika slag. Under 1800-talet var det vanligt att utgå från den egna, inre upplevelsen. Läran om kyrka och ämbete blev då i hög grad subjektivistisk, medan andra riktningar utgick från en romantisk kyrkosyn, där kyrkan som organism stod i centrum. Istället för Bibelns lära om den osynliga kyrkan, vars enda kännetecken är ordet och sakramenten, såg man kyrkan som organisation som den synliga manifestationen av Kristi kropp. Ämbetet sågs hos de subjektivisterna enbart som en mänsklig ordning, medan de som höll på den romantiska kyrkosynen svärmade för Rom och anglikanismen i högkyrklig form, där man menade sig se det urkyrkliga ämbetet förverkligat. Särskilt i ämbetet och dess yttre framträdande former såg man den synliga kyrkan förverkligad.

Under 1900-talet och senare kommer ekumenismens starka framväxt då kyrkans sociala roll mer och mer betonas. Man skiljer inte längre skarpt mellan världen och Guds rike, mellan kyrka och stat. Universalismen, där alla människor blir frälsta eller där frälsningen inte spelar huvudrollen längre kommer att dominera. Prästens uppgift blir att lösa människors problem, både individuellt och socialt. Ett annat tidens tecken är uppslutningen mer och mer kring påvedömet. I påven ser man ju den synliga manifestationen av kyrkans enhet. När en stor, yttre enhet kan förverkligas menar man sig ha uppnått det kristna målet, ”för att världen skall tro” (Joh. 17). Men i denna enhet spelar inte längre den bibliska läran någon avgörande roll. Även utombibliska religioner dras in i gemenskapen, då man ju menar sig arbeta för samma mål och i grunden ha samma gud. Detta kan ske då man ersatt den gamla, bibliska gudsbilden av många mordernares gudsbilder, där Gud inte finns någonstans ”därute”, utan på ett mystiskt sätt verkar överallt. Gud kan då vara nästan vad som helst.

Men om vi nu håller oss till klassisk kristendom och någorlunda konservativ teologi kan vi ändå tydlig urskilja olika riktningar i teologin i allmänhet och i synen på kyrka och ämbete. Somliga av dem är goda och bibliska, andra otydliga och oklara, och ytterligare andra direkt felaktiga. Det viktiga för en biblisk och luthersk teolog är att med visshet vara övertygade om vad som är rätt, biblisk och luthersk lära, och att tydligt kunna urskilja riktningar som inte går den rätta vägen.

### Reformationen.

Luthers upptäck av den bibliska rättfärdiggörelseläran ledde genast till att synen på kyrka och ämbete förändrades hos honom. Jämför Luthers ord i lilla katekesen: *”Vårt ämbete är nu något helt annat, än det var under påvedömet. Nu har det blivit allvar och det för med sig frälsning. Så är det också mycket mer möda och arbete, fara, angrepp och otack från världens sida. Men Kristus vill själv vara vår lön när vi arbetar troget. Må Gud hjälpa oss med detta...”* (Företalet, Ev.-luth. katekes 2016, s. 9)

Kyrkan är osynlig och finns överallt där Guds rena och klara ord förkunnas och där sakramenten förvaltas rätt. Dett kan ”ett barn på sju år” inse, åtminstone om barnet har lärt sig katekesen ordentligt. Reformationen återinförde prästämbetet som ett lärande ämbete och gick emot Roms förvanskning av ämbetet till ett offerprästämbete. Prästen skall framför allt förkunna lag och



evangelium så att människor blir omvända och frälsta. Sakramenten är en omistlig del av detta. Dopet föder på nytt, avlösningen är ovillkorlig och Kristi kropp och blod är närvarande i brödet och vinet till syndernas förlåtelse. Här gick Luther skarpt emot svärmarna som varken ville veta av barndopet, realpresensen eller ämbetets gudomliga ordning.

## Konkordiebokens tid

Efter uppgörelsen med filippismen och andra obibliska riktningar (t.ex. Agricolas antinomism) kom Konkordiebokens författare under ledning av Martin Chemnitz att ena den lutherska kyrkan kring den rätta, bibliska läran. Man visade framför allt på att både den romerska och den reformerta kyrkan innebär grundläggande och ytterst allvarliga avsteg från Bibelns lära. Beträffande ämbetet spelade CA 5 och 14 tillsammans med artiklarna om kyrkan 7-8 en avgörande roll. Roms lära om påvedömet avvisas med kraft men också Geneves avvisande av nådemedlens verksamma kraft. Även svärmarna på vänsterkanten vederläggs med stor skärpa. Så framstår Konkordieboken som en mycket kraftfull och gedigen bekännelse av den bibliska sanningen i alla stycken. Det skall också observeras att man bekänner sig till Doktor Martin Luthers läro- och stridsskrifter som en rätt utläggning av Bibelns lära. Luther ses som den främste teologiske läraren efter apostlarna, kallad av Gud till att avslöja Antikrist (påvedömet).

## Ortodoxin

I motsats till vad många menar bevarade ortodoxin troget reformationens lära. Bortsett från några - mycket få - punkter där man i sin polemik mot både katoliker och reformerta inte helt och hållet träffade det rätta (läran om utkorelsen där man lärde att den av Gud förutsedda tron var grunden och konsekrationsläran, där man lärde att närvaron åstadkoms först vid mottagandet), bevarade ortodoxin troget arvet från reformationen. Pietismens senare historieskrivning av ortodoxin som en olycklig tid, där ortodoxerna ses som grälsjuka och oandliga, är djupt felaktig. Den som t.ex. läser Robert Preus böcker om ortodoxin får en bild av mycket goda, bibliska teologer, som kompromisslöst kämpar för sanningen och även för den personliga fromheten. Det är sant att det även fördes onödiga lärostrider, men framför allt var man i Luthers efterföljd mån om att inte kompromissa med villoläran, utan öppet avslöja den. Så kom t.ex. den store Abraham Calovius att avslöja den tidens obibliska försök att ena olika motstridiga läror (synkretismen). Detta var en tid då den reformerta kyrkan gick starkt framåt och även motreformationen inom katolicismen. Europa härjades av det fruktansvärda 30-åriga kriget och svåra pestepidemier. De lutherska prästerna fick ofta arbeta inom församlingar som drabbats hårt av både kriget och pesten. Så berättas att Johan Arndt på dagarna uppsökte sjuka och döende, gav dem nattvarden och begravde dem sedan. På nätterna satt han sedan och skrev sina teologiska böcker. De lutherska prästerna utförde under denna tid ett storverk för kyrkan. Många förlorade allt, men man hade kvar ett rent och klart evangelium i ord och sakrament.

## Pietismen

Det som många ses som kyrkans andliga uppvaknande var i själva verket kyrkans stora olycka. Det började till synes oskyldigt med fromma önskingar om innerligare bibelstudium, bön och andligt liv, vilket också de ortodoxa teologerna bejakade. Men pietismen gick längre. Man hade slagordet: Inte lära utan liv! Den rena och klara läran om rättfärdiggörelsen blandades så upp med gärningslära i fromhetens namn. I princip innebar detta en återgång till den romerska läran. Följden för läran om kyrka och ämbete blev, att kyrkan är där den fromma gruppen är, oberoende av läran. Ämbetet blev ytterst oviktigt, och i stället betonades det allmänna prästadömet på ett felaktigt sätt som varje enskild kristens rättighet att - trots ordnade församlingar och ämbete - träda

fram som förkunnare eller ledare av de många pietistiska grupperingarna, som växte fram överallt. I början var pietismen ganska moderat (Spener, Francke) men så småningom blev den allt radikalare (Dippel). Löscher var den siste store ortodoxen, och han uppträdde med kraft mot pietismens villoläror, och han framställde dem i ett stort verk (Timotheus Verinus) där han visar hur pietismen är ett helt lärosystem som vilar på felaktig, obiblisk grund.

I läran om ämbet kom pietismen framför allt innebära att den yttre fromheten skulle avgöra vilka präster som var ”troende”. Sådana präster kunde man samlas kring, men man höll sig också till lekmannaförkunnare av olika slag. Den yttre kyrkliga ordningen upplöstes mer och mer. I radikalpietismens spår kom också bibelkritiken och rationalismen, då man mer och mer öppet kritiserade kyrkans dogmer. Många präster blev öppet rationalistiska så att de förnekade många grundläggande dogmer. De konservativa pietisterna såg detta med stor oro, och många fromma människor samlades kring de präster som fortfarande var konservativa. Det var något gott och riktigt i detta, men man insåg inte vikten av att helt bryta kyrkogemenskapen med de förnekande prästerna. Så kom man att bilda små ”ecclesiolor in ecclesiam”, grupper där man andligen kunde överleva, medan man fortfarande stod kvar i den större, avfallna kyrkan. 1700-talets kyrkor och andliga rörelser var därför av vitt skilda slag. Bland dem som var bibeltroende dominerade den konservativa pietismen i en rad olika riktningar. Så uppstod herrnhutismen, metodismen och så småningom nyevangelismen (på 1800-talet). Pietisterna var antingen ”trospietister”, vilka alltför ensidigt betonade evangeliet (hyperevangelism) eller botpietister (vilka alltför ensidigt betonade lagen). Det var få som lyckades bevara den rätta läran om både lag och evangelium. Troligen skedde detta främst inom grupper där man regelbundet läste Luthers postillor.

## 1800-talet

Inom de lutherska kyrkorna skedde ett uppvaknande och återvändande till den lutherska läran. En orsak var att statsmakten i Preussen var reformert och med tvångsmedel ville ena lutheraner och reformerta i en enda kyrka (unionism). Vid reformationsjubileerna 1817 och 1830 ledde detta till några starka protester. Claus Harms teser 1817 blev den tändande gnistan.

*”Livet och Luthers skrifter utvecklade honom sedan till en stridbar kämpe för gammalluthersk åskådning; som sin uppgift såg han att bekämpa rationalismen med kärnfull lutherdom som vapen. År 1817 slog han sitt stora slag. Vid reformationsfesten utsände han ett litet häfte med Luthers 95 teser tillökade med 95 nya såsom ”med en översättning från 1517 till 1817”. Det var ett häftigt angrepp på kristendomens förvandling till förnuftstro och moralism: ”vår tids påve kan vi i fråga om tro kalla förnuft och i fråga om handling samvete”, ”syndaförlåtelse kostade ändå pengar på 1500-talet, på 1800-talet har man den alldeles gratis, ty man betjänar sig själv med densamma”. Även unionen bekämpades: ”utför inte akten över Luthers ben, han blir levande av detta och då - ve eder!” Teserna spreds snart över hela Tyskland och än vidare, framkallande en litteratur på 200 skrifter för och mot. Det var en stridssignal, som hade stor betydelse för den uppflammande kampen mot rationalismens herravälde i akademier och på predikstolar. Harms inflytande växte hastigt såväl i Kiel som i hela den samtida lutherska kyrkan. Utan att inneha någon officiell lärarplats vid Kieluniversitetet inverkade han starkt på prästbildningen där, särskilt genom anordnande av privata studiekretsar.” (Wikipedia).*

Preussens hårda motstånd gjorde att många utvandrade till USA, vilket kom att resultera i stora, konservativa lutherska kyrkor där. I spetsen stod Walther och Missourisynoden, vilka var strikt ortodoxa, medan många andra kyrkor var mer pietistiska, särskilt de som hade sitt ursprung i Sverige och Norge.

I Tyskland växte efter stora svårigheter den Sachsiska frikyrkan. Den kom att ingå kyrkogemenskap med Missouri, och så småningom växte flera systerkyrkor fram i Europa (t.ex. danska frikyrkan, de lutherska kyrkorna i Frankrike och Belgien m.fl.).

Men de flesta lutheranerna stannade kvar inom sina respektive landskyrkor. Detta kom också att präglade deras lära om kyrka och ämbete. Så ser vi under 1800-talet följande spektrum inom ämbetsläran.

A. Den subjektiva linjen (Schleiermacher m. fl.). Utgår från det fromma självmedvetandet. Dogmatiken blir enbart en historisk uppgift. Unionistisk grundsyn. Ämbetet ses ofta med misstro. I bästa fall ses ämbetet som Guds instiftelse, men i regel enbart som en praktisk, mänsklig inrättning. CA 14 tolkas då som att även lekmän får predika, om de blir ombedda att göra detta. Pietismen spelar en stor roll, t.ex. hos Kallelsen ses inte som en gudomlig kallelse till ett livslångt, kyrkligt ämbete, utan mera som en tillfällig eller tidsbegränsad uppgift i en aktuell situation. Kyrkan får ha både präster (som förvaltar sakramenten) och lekmannapredikanter, fria föreningar, bibelsällskap, missionssällskap.

I Sverige företräds denna linje av de lågkyrkliga väckelserörelserna, herrnhutismen, nyevangelismen, rosenianismen och den framväxande reformert präglade frikyrkligheten (baptister, metodister, missionsförbundet, helgelseförbundet, senare pingströrelsen).

Bland de frikyrkliga lutheranerna kom Immanuelssynoden i Tyskland att representera denna linje. I sin reaktion mot all slags kyrklig hierarki gick de till motsatt överdrigt. Diedrich var deras ledare. Han bröt med Huschkes kyrka, i protest mot dess kyrko- och ämbetssyn (se nedan). Men han gick för långt åt andra hållet.

B. Den objektiva, ofta romaniserande linjen där kyrkan sågs som en synlig organism, synliggjord särskilt genom ämbetet i hierarkisk form. Hegels filosofi låg bakom och man såg folkkyrkorna som en organism som hela tiden utvecklas. Teologin skulle också utvecklas och även här var dogmhistorien avgörande. Traditionen spelade alltså en viktig roll vid sidan av Bibeln, precis som inom Rom och den högkyrkliga anglikanismen (Oxfordrörelsen = tractarianismen, Newman). Denna linje verkade för en ämbetssyn där ämbetet är något självständigt i sig, oberoende av kallelsen. Ordinationen och graderna i ämbetet sågs som gudomligt instiftade.

I Sverige representerades denna linje främst av den högkyrkliga lundateologin (Sundberg, Bring Flensburg). Även konfessionella lutheraner som Vilmar, Kliefoth och Löhe tillhör denna riktning. Också gammalkyrkligheten och schartauanismen kan sägas höra till denna linje, där man starkt värnar om kyrka och ämbete och avvisar föreningskristendom och lekmannapredikanter.

Bland de frikyrkliga lutheranerna i Tyskland spelade Huschke och gammallutheranerna en ledande roll. Han menade att kyrkan måste styras uppifrån och att alla kristna var skyldiga den kyrkliga överheten och ämbetet absolut lydning, inte bara i lärofrågor.

C. Den strikt konfessionellt lutherska linjen. Man protesterade här mot unionen med de reformerta, som påtvingats lutheranerna. Även om intresset för de lutherska bekännelseskrifterna och den lutherska ortodoxin var stort bland konservativa lutheraner var det få som i praktiken kom att omfatta en strikt konfessionalism och dra de rätta kyrkliga konsekvenserna. Till dessa hörde framför allt de som utvandrade till USA: C. F. W. Walther och Missourisynodens teologer, i Tyskland representerade av Sachsiska frikyrkan och Fr. Brunn i Nassau. Dessa teologer bröt med den dogmhistoriska synen och lät enbart den bibliska läran i alla stycken vara avgörande för alla lärofrågor, precis som under reformationen och under ortodoxins tid. Brunn tillhörde först Huschkes kyrka, men protesterade mot dess ämbetssyn och gick då tillsammans med Diedrich. Men sedan insåg Brunn att Diedrich gick för långt åt det subjektiva hållet och bröt med honom. Så kom Missouri och Sachsiska frikyrkan att representera den strikta, konfessionella lutherdomen tillsammans med flera andra systerkyrkor. I början stod Löhe och Walther tillsammans, men så småningom inträdde en brytning. Löhe valde att stanna kvar inom folkkyrkan och i flera lärofrågor intog han en avvikande syn som gjorde kyrkogemenskapen omöjlig.

I Sverige var det endast lutherseparatisterna som på 1800-talet intog den strikt konfessionella positionen. Visserligen uppstod en del fria nattvardsföreningar och Rosenius medarbetare Ahnfeldt verkade en tid för sådana, liksom Lammers i Norge och av Hauge påverkade grupper. Men denna typ av fria församlingar eller nattvardsföreningar stod fortfarande för en pietistisk kyrko- och ämbetssyn. I Danmark kom dock en konfessionell luthersk frikyrka att bildas 1855 med prästen N.P. Grunnet som ledare. I Finland var G. Hedberg inställd på att gå den frikyrkliga vägen, men han ändrade sig och kom fortsatt att verka inom finska kyrkan (evangelieföreningen). Först 1923 bröt sig en grupp från evangelieföreningen kring A. Uppala ut ur finska kyrkan och bildade en finsk konfessionell frikyrka (STLK).

D. Konservativt lutherska teologer inom folkkyrkorna med något blandad teologi. I Tyskland spelade E. W. Hengstenberg (1802-1869) en huvudroll. Han hade studerat för den pietistiska Tholuck men kom till övertygelsen att de lutherska bekännelseskrifterna i allt stämde med Bibeln. Hengstenberg protesterade skarpt mot bibelkritiken och genom sin Evangelische Kirchenzeitung fick han mycket stort inflytande. Hengstenberg var dock inte helt ortodox, framför allt i läran om rättfärdiggörelsen.

C. P. Caspari (1814-1892), judisk-kristen luthersk teolog, som verkade tillsammans med Norges främsta teolog på 1800-talet Gisle Johnsen (1822-1894). De gav ut "Teologisk tidskrift" tillsammans, och även Konkordieboken på norska. Caspari studerade för Hengstenberg och var studiekamrat med den lutherske teologen Franz Delitzsch (1813-1890). Delitzsch var en stor kännare av judendomen och översatte NT till hebreiska samt är känd för sin bibelkommentar. Caspari och Johnsen kritiserade bl.a. Grundtvig, som stod för en romantiskt folkkyrklig syn. Johnsen grundade inremissionen i Norge men fick problem med lekmanstraditionen där och lämnade därför rörelsen. I viss mån var dock även Johnsen påverkad av pietismen.

I Tyskland verkade också Fr. A. Philippi (1809-1882), även han jude som övergick till kristendomen. Han blev docent i Berlin och stod Hengstenberg nära. Verkade sedan som professor i Dorpat och Rostock. Hans mest betydande arbeten är en kommentar till romarbrevet och framför allt Kirchliche Glaubenslehre (6 band, 1854-1890). F. Pieper berömmar Philippi för hans bibliska syn på Israel och de yttersta tingen, där Philippi ändrade sig och kom att lära ortodoxt. Philippi hör till de s.k. ripristinationsteologerna, en beteckning som ofta föraktfullt säger att teologen bara upprepar vad ortodoxerna lärde. Vi kan ta det som ett hedersnamn.

August Vilmar (1800-1868). Påverkades av Tholuck och Schleiermacher bort från rationalismen och blev en förkämpe för den konfessionella nylutheranismen. Professor i Marburg, stridbar teolog. Han kunde inte förlika sig med den preussiska erövringen av Hessen. Vilmar var även en betydande litteraturhistoriker.

Theodor Kliefoth (1810-1895). Superintendent i Schwerin. Skrev de berömda "Acht Bücher von der Kirche" (band 1, 1854). Kliefoth anknöt till genuint lutherska tankar, men gav också rum åt katoliserande tendenser. Kliefoth hade betydande inflytande på den lundensiska teologin ("lundahögkyrkligheten") vid mitten av 1800-talet; dess huvudorgan, Svensk kyrkotidning (1855-62), uppställde sitt kyrkoprogram i uttrycklig anslutning till Kliefoth (wikipedia).

Wilhelm Löhe (1808-1872). Löhe studerade i Erlangen och verkade sedan hela sitt liv i Neuendettelsau. Han fick mycket stor betydelse för inremissionen i Bayern och hela Tyskland. I sin församling upprätthöll han en sträng kyrkotukt utifrån lutherska principer. Han bildade föreningar och institutioner för utsändande av missionärer och präster till nordamerika. Han skrev bl.a. Drei Bücher von der Kirche (1845; översatt till svenska: "Tre böcker om kyrkan", 1846). Löhe är nog den främste högkyrkligt-konfessionella teologen i Tyskland på 1800-talet (bortsett från Walther m.fl. inom Missourigemenskapen).

## 1900-talet

### A. Den konfessionella riktningen.

Den främste lutherske teologen var Franz Pieper (1852-1931), Walthers efterträdare inom Missourisynoden. Han var född i Pommern och emigrerade 1870 till Amerika. Han blev professor vid Concordia Seminary i St Louis 1878, president där 1887 efter Walthers död och redaktör för *Lehre und Wehre*. Skrev sin stora dogmatik i 4 band 1917-24 och många andra viktiga skrifter. I ämbetssynen överbetonar Pieper något den lokala församlingens ensamrätt att kalla herdar och lärare på bekostnad av hela kyrkans rätt att gemensamt kalla till ämbetet (den s.k. extrema missouriläran). Pieper har också (liksom Walther) en viss kvarleva av filippismen i nattvardsläran, övertagen från 1600-talsortodoxin, som här avvek från Luther.

När det gäller läran om den universella rättfärdiggörelsen har man med orätt anklagat Pieper för hyperevangelism. Både Pieper och Walther lärde i enlighet med klassisk luthersk lära i detta stycke, även om de i viss mån använde andra uttryckssätt. Särskilt i läran om omvändelsen och utkorelsen gick Pieper den rätta vägen i Luthers efterföljd och avvisade klart all synergism (pietismen). Pieper lärde också i enlighet med Bibeln och bekännelsen i fråga om kyrkogemenskapen, där man inte tillät några s.k. öppna frågor eller unionism av något slag och var noga med att kyrkogemenskapen omfattar både nattvards- predikstols- och bönegemenskap. Tyvärr har senare både Missouri och Wisconsin i viss mån gått ifrån denna lära.

I Sverige bildade den lutherske teologen Tom G.A. Hardt en fri, konfessionell kyrka i början av 1960-talet (S:t Martins församling, Evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige). Senare tillkom ytterligare några lutherska frikyrkor. Situationen är liknande i övriga nordiska länder. Somliga av dessa kyrkor ansluter sig till Missouri eller Wisconsin, medan några är helt fristående. Så har den finska konfessionella kyrkan nu brutit med Missourigemenskapen, medan danska frikyrkan står kvar där.

### B. Inomkyrkliga rörelser av konservativt slag

Bland konservativa lutheraner har funnits en spänning mellan dem som håller fast vid Bibelns ofelbarhet i alla stycken (Odeberg, Hedegård, Danell m.fl.) och dem som menar att det Bibeln kan ha fel när det gäller historiska och naturvetenskapliga uppgifter (Hallesby, Giertz m.fl.). Sedan finns också en rad skillnader i olika lärofrågor. Men vi håller oss här till dem som vill hålla fast vid Bibeln och den lutherska bekännelsen och som avvisar den moderna, liberala teologin och ekumenismen.

Inom folkkyrkorna finns fortfarande en rad inomkyrkliga, lutherska rörelser med rötter i pietism och gammalkyrklighet. På grund av det alltmer ökande teologiska förfallet har en rad proteströrelser bildats. Man har protesterat mot införandet av kvinnliga präster, samkönade äktenskap, abort m.m. samt emot ekumenismen och den liberala universitetsteologin av olika schatteringar. I Sverige har den s.k. Missionsprovinsen bildats med egen biskop och prästvigningar utanför svenska kyrkans ram. Man står dock fortfarande i en oklar kyrklig ställning i förhållande till svenska kyrkan, och man har också kontakter med Missourisynoden och andra frikyrkor. Även en mera högkyrklig synod har bildats, samt en rörelse som verkar för ekumenisk enighet med Rom (Förbundet för kristen enhet).

Bland konservativa lutherska teologer i Sverige märks främst David Hedegård (1891-1971), Gunnar Rosendal (1897-1998), Bo Giertz (1905-1998), G. A. Danell (1908-2000). Av dem intog Hedegård och Danell en klart konfessionell, luthersk ställning. De tog initiativ till bildandet av stiftelsen *Biblicum* 1967, och Hedegård medverkade i att fria, lutherska gudstjänster startade i Uppsala, vilka sedan utvecklades till en fri luthersk församling där. Nämnas bör också den store bibelforskaren Hugo Odeberg (1808-1973), som stod Hedegård mycket nära. Odeberg har med tydliga bibeltro och sina djupa kunskaper i Bibelns grundspråk spelat en stor roll för konservativa lutheraner i Norden.

I Norge har Olav Valen-Sendstad (1872-1922), Ole Hallesby (1879-1961) och Carl Fredrik Wisløff (1908-2004) spelat en viktig roll. I detta sammanhang bör också ledaren för Bibeltrogna Vänner, lekmanpredikanten Axel B. Svensson (1879-1967), nämnas. Han var tidigt betänkt på grundandet av en luthersk frikyrka, men efter kontakter och kritik från konfessionella lutheraner i Tyskland, som inte accepterade hans pietistiska syn på lekmanpredikan, stannad Svensson kvar inom BV och Svenska kyrkans ram. Genom sin tidskrift Nya Väktaren utövade han en stark kritik mot den modernistiska teologin under väldigt många år.

I Danmark verkade Århusteologena P.G.Lindhardt, K.E.Løgstrup och Johannes Sløk, vilka dock på olika sätt var liberala. Regin Prenter var dock ett positivt undantag. I stort var man påverkad av Karl Barth, anglikanismen och den svenska lundateologin. När Karl Barth framträdde med sin s.k. nyortodoxi trodde många att det innebar en återgång till den gamla bibeltron. Men barthianismen har - som bl.a. Hedegård tydligt visar inte vänt tillbaka, utan använder de gamla begreppen "Guds Ord" m.fl. med en ny och främmande innebörd och står i regel samman med s.k. vetenskaplig bibelkritik. Bland teologer som kämpade för Bibelns ofelbarhet bör nämnas Niels-Ove Rasmussen-Vigelius och O. Børlos Jensen<sup>2</sup>. I Norge hade Menighetsfakulteten grundats 1908 med Hallesby som ledande teolog. I Danmark ivrade prästen Asger Højlund för en motsvarighet, som också bildades. Men han ville följa Hallesbys och Giertz linje att Bibeln inte var ofelbar i historiska och vetenskapliga frågor, vilket väckte motstånd hos de mer ortodoxa. Højlund ville ha plats för både s.k. konservativa och ortodoxa lärare. Rasmussen som skulle anställas 1972 ställde kravet att enbart den ortodoxa synen skulle gälla, och då blev det splittring och Rasmussen anställdes inte. Följden blev att Dansk Bibelinstitut (DBI) inrättades med en klar bekännelse till Bibelns ofelbarhet. I Sverige hade tidigare stiftelsen Biblicum bildats (1967) med samma klara bibelsyn, vilket säkert också påverkade DBI.

I Finland bör Osmo Tililä (1904-1972), professor i dogmatik särskilt nämnas. Han protesterade mot kyrkans avfall, den svenska lundateologin m.m. och lämnade finska kyrkan år 1962. En annan präst med stort inflytande i Finland var Urho Muroma (1890-1966), verksam inom den s.k. femte väckelsen och grundare av Grankullastiftelsen. Nämnas bör också särskilt teol. dr Uuras Saarnivaara (1908-1998). Han var en betydande lutherforskare som var verksam både i Finland och USA i den finsk-lutherska kyrkan där. Känd för sin utmärkta fil. doktorsavhandling "Luther Discovers the Gospel" samt många andra skrifter. Blev teol. dr. i Helsingfors på en avhandling om Luthers rättfärdiggörelselära.

## D. Tom Hardts ämbetslära

Här måste till sist lutherforskaren Tom G. A. Hardt framhållas, som den som i vår tid särskilt kraftfullt har verkat för en biblisk-luthersk syn på kyrka och ämbete.

*Tom Gunnar Arvid Hardt, född 19 juli 1934 i Oskars församling, Stockholm, död 28 juni 1998 i Öddö i Tjärnö socken, Strömstads kommun (Folkbokförd i Kungsholms församling, Stockholm), var en svensk teolog. Hardt tog studentexamen vid Östra real i Stockholm 1953, blev fil.kand i Stockholm 1956 och teol. kand i Uppsala. År 1971 blev han teologie doktor på en avhandling om Luthers nattvardsteologi, *Venerabilis et adorabilis eucharistia*. Den blev mycket uppmärksammasad och översattes till tyska. En populär sammanfattning utkom i boken *Om altarets sakrament* (1973, 2 uppl 2009). Den översattes snabbt till tyska och finska. Han vann internationellt erkännande som en framstående kännare av Luther teologi och hade ett brett vetenskapligt kontaktnät. År 1961 utträdde han ur Svenska kyrkan och bildade tillsammans med några likasinnade det fristående samfundet *Evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige*, i vilken han samtidigt prästvigdes. Han var därefter och till sin död kyrkoherde i S:t Martins församling i Stockholm. Han kom tidigt i kontakt med den kände tyske teologen Hermann Sasse och stod i likhet med denne främmande för all allmänprotestantism och såg i den*

<sup>2</sup> Gymnasielärare med anknytning till Ev.Luth. Missionsförening

*lutherska sakramentsläran med dess realism en sanning som han inte fann förhandlingsbar. För en bredare allmänhet blev han känd när hans församling vann ett mål vid Europadomstolen mot den svenska regeringen rörande föräldrarätten och konfessionell religionsundervisning för församlingens barn. Ärendet har han beskrivit i boken S:t Martin och draken. Han översatte mycket litteratur till svenska från andra språk, och en del av hans egen produktion har översatts till andra språk. Hans bibliografi omfattar ca 400 nummer. (wikipedia).*

Tom Hardt företräder den konfessionellt-lutherska teologin, som utgår ifrån att all lära måste grundas på Bibeln. Mot bakgrund av det stora avfallet inom teologin pekade Hardt om och omigen på vikten av att tillämpa den bibliska läran om kyrkogemenskapen. Kyrkan skall kännetecknas av den rena, bibliska läran i alla stycken och all gemenskap med villolärare undvikas i enlighet med Kristi ord: Ta er till vara för falska profeter. Hardt visade både med lära och exempel att detta är möjligt också i vår tid. Han lämnade 1961 svenska kyrkan och upprättade det bibliska läroämbetet i Stockholm. Eftersom han inte fann att någon av de konfessionella kyrkorna lärde rent och klart i alla stycken lät han sig prästvigas av en mycket liten grupp lekmän, som samtidigt grundade Ev.-luth. S:t Martins församling.

I ämbetsläran betonade Hardt att varje kristen är delaktig i det allmänna prästadömet med ansvar för upprättandet av det särskilda ämbetet. Allt detta sker i enlighet med Guds ord och befallning. Hardt framhöll att den ortodoxa lutherdomen i vår tid främst bevarats i Amerika, och han rekommenderade varmt skrifter av Walther och Pieper. Men han var också i vissa stycken kritisk mot dem, vilket framgår av hans noter i utgåvan av Pieper-Mueller. Denna kritik gällde nattvardsläran, där den amerikanska lutherdomen i viss mån påverkats av filippismen hos Melancthon i den form den hade inom senortodoxin. Hardt betonade att Luther lärde en närvaro genom konsekrationen som enligt Kristi ord gör att bröd och vin är närvarande under hela den synliga nattvardshandlingen, inte bara under ätandet och drickandet. Denna bibliska lära är också klart framställt i Konkordieformeln, art. 7. Senortodoxerna kom däremot att överta en filippistisk tolkning av art. 7, vilken inte fanns hos Martin Chemnitz, som tydligt och klart lärde i enlighet med Bibeln och Luther.

Den andra punkten där Hardt var kritisk gäller ämbetsläran. Här instämmer dock Hardt i Walthers teser om kyrka och ämbete. Hardt menade att Walther här intog den rätta, bibliska ställningen i förhållande till både den romaniserande högkyrkligheten och den lågkyrkliga pietistiskt influerade ämbetsläran. Hardts kritik gällde däremot den s.k. speciella missouriska läran om det lokala kyrkoherdeämbetet. Denna lära uppstod som en reaktion mot Wauwatosateologin hos Schaller m.fl., då Franz Pieper med rätta kritiserade sin bror August Pieper. Resultatet av dessa lärodiskussioner kring 1920-1930 blev att det kom att råda en spänning mellan Missouri och Wisconsin i denna fråga, trots att ingen öppen läroskillnad konstaterades. Men skillnaderna fanns där och har lett till stora svårigheter. Tom Hardt pekade på felaktigheter inom båda lägren, vilket också Hermann Sasse gjorde. Franz Pieper överbetonade den enskilda lokalförsamlingen och menade att den exklusivt har rätten att kalla till ämbetet. Om detta skriver Hardt i sina noter:

Om lokalförsamling och synod. Pieper skriver: *Däremot skall sammanslutning av lokalförsamlingar till större kyrkliga enheter (konferenser, synoder) inte betecknas som varande fudomlig ordning* Hardts kommentar: *Pieper-Muellers dogmatiska satsar på denna punkt har med rätta kritiserats även inom ortodoxt lutherska kretsar. Inget skriftbevis kan presteras för tanken, att Kristus i **exklusiv** mening blott talar till lokalförsamlingar. Lokalförsamlingen är givetvis den minsta nödvändiga enheten och har alla kyrkans rättigheter, vilket är angeläget att understryka i konflikter med ett kätterskt, överordnat kyrkoregemente. Återigen kan i en rätttrogen kyrka alla kyrkans nivåer, från lokalförsamling till stift eller kyrkoprovins, anse sig i lika mån som kyrka och ansvariga förvaltare av nyckelmakten. Förhållandet dem emellan kan bara regoeras enligt ömsesidig överenskommelse efter kärlekens lag. Den missouriska teologins grundare, C. F. W. Walther, kunde f.ö. uttrycka sin stora uppskattning av Laurentius Petris episkopala kyrkoordning. En omfattande litteratur har behandlat dessa kontroversfrågor. (Utg. anm.) (s. 644).*

Pieper skriver: *Man har hånat synoder, som blott har rådgivande makt...*” Hardts kommentar: *Den här ånyo framträdande åtskillnaden mellan lokalförsamling och synod kan icke på Skriftens grund upprätthållas. I båda fallen finns en ordning för ”kärlekens skull”, som ickså får åsidosättas utan tvingande skäl (Utg. anm.) (s. 651).*

Om prästvigningen. Pieper skriver: *Det är inte genom prästvigningen utan genom kallelsen och dess antagande som en till ämbetet skicklig person blir präst.* Hardts kommentar: *Pieper-Muellers formulering utgår från en motstättning, som ej alltid behöver föreligga. Kallelsen inbegriper som regel just ordinationen, utan vilken den ej anses rättsligt fullbordad enligt den ordning, som kyrkan äger rätt att själv ålägga sig. Pieper-Muellers formulering äger sin aktualitet blott i nödfallsituationer. I det normala fallet innebär ordinationen ett effektivt meddelande av ämbetet, som också klart utsäges i Luthers ordinationsformulär: ”Är ni nu villiga och beredda att mottaga detta ämbete... så vilja vi... ordinera er” WA 38, 428 (Utg. anm.) (s. 668)*

Pieper skriver: *Fördenskull skall man inte praktisera den s.k. absoluta prästvigningen, d.v.s. prästvigning utan att en kallelse mottagits och accepterats, därför att den ger näring åt den felaktiga åsikten, ”att en person genom prästvigningen upptagits i det s.k. andliga ståndet och således först i egenskap av vigd präst blivit valbar.”* Hardts kommentar: *Pieper-Muellers formulering kan här åberopa sig på fornkyrkligt stöd, men det bör uppmärksammas, att han icke uttrycker sig dogmatiskt. Prästvigningen kan som i Sverige ske med stiftet som kallande kyrka och behöver ej bindas till lokalförsamling, Jfr Pieper-Muellers behandling av lokalförsamlingen (Utg. anm.) (s. 668).*

Det skall tilläggas att Hardt ingalunda godkände Wauwatosateologin och den senare teologin inom Wisconsin synoden. Både när det gäller nattvardsläran, läran om kyrkogemenskapen och ämbetsläran riktade Hardt kritik mot WELS. I ämbetsläran menade han att wisconsin upphäver gränserna mellan allmänt och särskilt ämbete och låter ämbetets hjälpfunktioner komma in i det särskilda ämbetet.<sup>3</sup>

Tom Hardt har skrivit många artiklar om kyrka och ämbete. Här återges hans teser om prästämbetet från 1974. Jag återkommer i min kommande bok till detta.

## 20 teser om prästämbetet

Av Tom G. A. Hardt

22 april 1974

1. Läran om prästämbetet skall predikas inte bara inför prästkonvent utan också inför lekmän.
2. Prästämbetet tillkommer hela kyrkan såsom allmänt prästadöme.
3. Det allmänna prästadömet kan inte begränsas till husandakt och vissa nödfallshandlingar utan innebär den gudomliga nyckelmakten.
4. De olika nådemedlens instiftelse visar, hur hela kyrkan är adressat.
5. I nådemedlen är gåva och uppdrag förenade: ”för eder” och ”gören detta” träffar samma personer.
6. Varje kristen är således ansvarig för en rätt nådemedelsförvaltning och kan aldrig skjuta över ansvaret på prästerna.
7. Det allmänna prästadömet vikt framträder särskilt, när nådemedelsförvaltningen förfalskas: lekmännen äger då rätt och plikt att själva viga rätta präster.

---

<sup>3</sup> Detta framgick av muntliga samtal Tom Hardt sade till mig flera gånger att wisconsin ”bakvägen” genom sin lära inför kvinnliga präster. Jag känner dock inte till om Hardt uttryckte detta offentligt.



8. Det allmänna prästadömet delegerar i prästvigningen sitt uppdrag till den som vigs, utan att därför frånträda det. Kyrkan handlar här i gemenskap och likhet med Kristus, som i vigningen delegerar det ämbete, som han dock behåller.
9. Det allmänna prästadömet är alltid egentligt subjekt i nådemedelsförvaltningen: "Kyrkan lär...". Prästen är här kyrkans hand och mun.
10. Det särskilda prästämbetet skapas icke av kyrkans fria beslut utan återgår på Kristi instiftelse av apostolatet.
11. Predikobefallningen intill tidens ände riktas till det särskilda ämbetet, som alltså måste bestå intill Kristi återkomst.
12. Apostlarna företräder här på en och samma gång ämbetet och kyrkan, varför en dubbel stiftelse av prästämbetet och allmänt prästadöme föreligger.
13. Det särskilda ämbetet är begränsat: "Icke äro väl alla lärare?" (1 Kor. 12:29)
14. Det allmänna prästadömet fungerar utan prästämbetets förmedling vid nödfall och då både offentligt och privat.
15. Nödfall förutsätter antingen en längre frånvaro av präst eller en kroppslig eller andlig farosituation, då inte präst kan nås.
16. Nödfall, som ej kan täckas av Ordet, dopet och avlösningen, låter sig ej rimligen tänkas, varför lekmannanattvard bedömts som olämplig, onödig och därför andligt äventyrlig. Såsom enda av Kristus instiftad gudstjänsthandling är mässan förbehållen det offentliga ämbetet.
17. Insättandet i prästämbetet är icke bundet vid någon gudomligt föreskriven form. Den form, som brukas, måste präglas av att Gud ger gåvor genom ämbetet och till det.
18. Prästämbetets administrativa befogenheter är bara medgivna för kärlekens och ordningens skull och återgår inte på Kristi instiftelse. I kyrkan finns ingen av Gud instiftad legislativ befogenhet ens tilldelad majoriteten av lekmännen.
19. Prästämbetet sammanfaller inte med den vanliga församlingsprästtjänsten utan är förhanden också i andra former som biskopsämbetet och det kyrkliga teologiska doktoratet och andra ämbeten, som inrättas av människor under Andens ledning för att uträtta Ordets tjänst.
20. Prästämbetet legitimeras utifrån läran och aldrig tvärtom.

Så långt Hardts teser. Vi kan lägga märke till att Hardt betonar ämbetet både "uppifrån" och "nerifrån". Varje kristen utövar sitt av Gud givna ämbete (det allmänna prästämbetet, tes 2-7) också på det sättet att allt vad prästen verkar i det särskilda ämbetet är kyrkans egen handling (tes 8-9).

Det särskilda ämbetet är instiftat av Kristus genom apostolatet och skall vara intill tidens ände (tes 10-11). Apostlarna företräder alltså både ämbetet och kyrkan, och en dubbel instiftelse föreligger (tes 12). Det särskilda ämbetet är begränsat (jfr rite vocatus) (tes 13) och endast i nödfall får det utövas av lekmän (tes 14-16).

Ingen gudomligt föreskriven form finns för hur kyrkan insätter präster, men den form som används måste uttrycka ämbetsgåvorna till och genom ämbetet (tes 17). Ämbetet har inte rätt att kräva lydnad eller instifta lagar utöver att lära Guds ord och förvalta sakramenten och den i Skriften givna kyrkotukten, men inte heller lekmännen har någon sådan laggivande befogenhet (tes 16).

Prästämbetet sammanfaller inte med det lokala kyrkoherdeämbetet utan finns också i ämbeten som tillkommer större kyrkliga enheter, t.ex. stift och landskyrkor (tes 19). Hur dessa ämbeten utformas, t.ex. ämbetena inom en teologisk fakultet, biskopsämbetet över ett stift och liknande är en fri sak. Denna tes är riktad mot den extrema missouriläran på denna punkt. Skriften lär att kyrkan är överallt där Guds ord lärs och sakramenten förvaltas rätt, och att det skall finnas ett gudomligt inrättat ämbete. Kyrkans minsta enhet är den lokala församlingen, men Skriften talar också om större enheter, vilket klart framgår av Apostlagärningarna och de apostoliska breven. Skriften ger

inga anvisningar om hur lokalförsamlingarna eller de större enheterna skall organiseras annat än att kallelsen till ämbetet skall ske genom kyrkan på Guds befallning, samt att Guds Ord riktar förmaningar om vad som gäller både präster och åhörare.

Orden om Andens ledning i tes 19 syftar givetvis inte på någon andlig ledning vid sidan av Ordet. Här betonas istället att i frågor där kristen frihet råder skall en god mänsklig ordning gälla (1 Kor. 14:40). Ortodoxa lärare med Luther i spetsen betonar att Bibeln inte lär ut någon viss form av kyrkoorganisation. Luther såg t.ex. i sin doktorsed (inte i den romerska prästvigningen) sin gudomliga kallelsetill ämbetet. För Luther var självklart kyrkan i Wittenberg och kyrkan i Sachsen verkliga kyrkan i ordets fulla mening. Kurfurstens agerande som kristen nödbiskop - tillsättande av präster, visitation, inrättande av kristet universitet - var också kyrkans kallelse. Frågor om gudstjänstens utformande, församlingsgränser, samordning av olika lokalförsamlingar, kyrkoordningar, bestämmelser om prästutbildning, teologiska fakulteter, synoder, biskopsstift m.m. kan ordnas på olika sätt beroende på omständigheter och möjligheter. Då gäller att de kristna genom bön och Andens ledning inrättar det som de finner bäst gagnar kyrkan. Men i alla kyrkoordningar måste Guds Ord vara övergripande. Det Bibeln lär måste gälla i hela kyrkan från den enskilde kristne, den enskilda lokalförsamlingen till kyrkan i stort, var och hur den än framträder.

Över kyrkan och ämbetet står Gud och hans ord. Därför är det läran som legitimerar ämbetet och inte tvärtom (tes 20). Där den rätta läran är, skall ämbetet upprättas så att denna lära uteslutande förkunnas till människors salighet (jämför Apg. 20). Prästämbetet har ingen makt att komma med egna läror eller teologier. Så gör påvedömet och de reformerta, sekterna och den moderna teologin. De vanställer därför läran om ämbetet. Det rätta bibliska ämbetet inrättas så som Gud har befallt, och predikar endast det Gud har befallt, utan att lägga till eller dra ifrån, oavsett om det passar människor eller ej.

## E. Ämbetsläran i tabellform

För att jämföra ämbetsläran hos olika lutheraner har jag här grupperna ”Biblisk lära” (Bibeln, bekännelsen, Luther), ”Pietism” (inklusive alla som tenderar att upplösa det särskilda ämbetet som gudomligt instiftat), ”Romanism” (alla som ser ämbetet som en del av den synliga kyrkans manifestation och kräver ett ämbete i olika grader enligt gudomlig ordning). Sedan försöker jag också jämföra nuvarande Missouri och Wisconsin. Den skillnad som uppstod mellan bröderna Pieper är komplicerad och drar med sin en längre utredning. Idag kan man dock tydligt urskilja en missourisk linje med den exklusiva läran om det lokala kyrkoherdeämbetet (Walther har den inte) och den wisconsinska synen där även alla möjliga hjälpfunktioner dras in i det särskilda ämbetet. Detta är knappast en ursprunglig wisconsinsk lära (Adolf Hoenecke har den inte) utan en utveckling inom wauwatosateologin (Schaller m. fl.). Frågan om kallelse och ordination måste också förklaras i ett längre sammanhang.

Utöver skillnaderna i denna tabell finns flera frågor, som jag dock inte tar upp nu, t.ex. prästens avsättning (”hire and fire”), prästens förvaltande av nycklamakten och kyrkotukten, prästens roll i fråga om kyrkogemenskapen m.m. Detta finns med i min kommande bok.

## Olika typer av ämbetslära - tabellform

	Biblisk lära	Pietism	Romanism	Missouri	Wisconsin
Ämbetet är en gudomlig instiftelse	Luther		x	x	x
Ämbetet är enbart en ordningsfråga		x			
Det finns bara ett läroämbete, olika grader är en fri sak	Luther	x		x	x
Ämbetet måste ha olika grader			x		
Endast de som är rite vocatus får predika och förvalta sakrament	Luther		x	x	?
Även lekmän får predika vid sidan av ämbetet		x			?
Endast den lokala församlingen har gudomlig rätt att kalla präster				x	
Även kyrkan i stort har rätt att kalla präster	Luther		x		x
Ämbetet grundas endast uppifrån			x		
Ämbetet grundas endast nerifrån		x			
En inre kallelse räcker		x			
Ämbetet grundas både uppifrån och nerifrån	Luther			x	x
Innehavarna av hjälpfunktioner är har del av det särskilda ämbetet					x
Innehavarna av hjälpfunktioner är har inte del av det särskilda ämbetet	Luther			x	
Alla kristna är i det allmänna prästämbetet innehavare av nycklamakten	Luther			x	x
Endast prästerna i det särskilda ämbetet är innehavare av nycklamakten			x		
Ordinationen gudomligt instiftad			x		
Ordinationen en fri sak, men bör användas (som söndagen)	Luther			x	x
Ordinationen helt onödig		x			